

Is economische groei voorspelbaar?

 In de ontwikkelingslanden is de produktie per man in de landbouw gewoonlijk slechts een tiende tot een vijfde van de produktie die in Noord-Amerika en West-Europa bereikt wordt. Bovendien stijgt deze produktiviteit in de ontwikkelingslanden veel minder snel dan bij ons. Menigeen vraagt zich dan ook met zorg af of de landbouw in deze landen wel zal kunnen voldoen aan de snel stijgende behoefte aan voedsel. Deze behoefte stijgt zowel door de bevolkingsgroei, men neemt in veel ontwikkelingslanden aan dat de bevolking in een jaar of dertig zal verdubbelen, als door het tengevolge van het snel toenemende contact met andere werelddelen gestegen peil van de behoeften. Aan deze behoeften zal alleen kunnen worden voldaan als een belangrijk deel van de bevolking buiten de landbouw gaat werken, wat dus een nog snellere stijging van de arbeidsproduktiviteit in de landbouw noodzakelijk maakt. Is dit haalbaar? Gezien de enorme betekenis van deze vraag voor de toekomst van onze wereld, is het begrijpelijk dat menig onderzoeker zich hier de laatste tijd mee heeft bezig gehouden.

Interessant is hierbij het werk, dat door de psycholoog McClelland en zijn medewerkers aan Harvard University op verzoek van de Ford Foundation werd verricht¹. Om te komen tot een wetenschappelijk verantwoorde voorspelling van economische groei, vraagt hij zich uiteraard eerst af wat de oorzaken van deze groei zijn. Hij veronderstelt, dat deze groei niet alleen wordt bepaald door de natuurlijke hulpbronnen, waarover een land beschikt, maar vooral door zijn mensen. In navolging van Schumpeter neemt hij aan dat hierbij een zeer belangrijke rol wordt gespeeld door de ondernemers. Dit zijn mensen die een verantwoord risico willen nemen; het zijn niet de ambtenaren, die hun taak met veel ijver en toewijding vervullen, mits er weinig risico aan is verbonden, en evenmin de gokkers die elk risico nemen. Als psycholoog vraagt McClelland zich dan af welke motivering er nodig is om een goed ondernemer te worden. Hij toont aan dat hierbij de prestatiedrang een belangrijke rol speelt. De goede ondernemer verricht zijn taak niet alleen om geld te ver-

¹ Een samenvatting van dit onderzoek is: David C. McClelland, *The Achievement Motive in Economic Growth*, in B. F. Hoselitz and W. E. Moore, *Industrialization and Society*, UNESCO, Parijs, 1963, pp. 74—96. Dit artikel is m.i. een meesterlijk voorbeeld van een verantwoorde popularisering van wetenschappelijk onderzoek. Een belangrijke kritiek op dit onderzoek geeft S. N. Eisenstadt in *Economic Development and Cultural Change*, XI, 1962—'63, pp. 420—431.

dienen, maar ook omdat hij de innerlijke drang voelt een moeilijke taak goed te verrichten, niet om erkenning of prestige te verwerven, maar omdat dit hem de overtuiging geeft dat hij iets bereikt heeft. Bij psychologische tests kan deze prestatiedrang gemeten worden door de proefpersonen te vragen verhalen te schrijven bij tekeningen en dan te tellen hoe vaak prestatiemotieven in deze verhalen voorkomen. Men geeft bijv. een tekening van een jongen met een viool en als er dan een verhaal wordt geschreven dat deze jongen graag een groot violist wil worden, neemt men aan dat de proefpersoon een grotere behoefte heeft om iets te presteren, dan wanneer het verhaal gaat over een jongen die tegen zijn zin door zijn ouders naar muzieksles wordt gestuurd. In de Verenigde Staten, Polen, Italië en India blijken personen met een hoge prestatiedrang dikwijls goede ondernemers te zijn. Waarschijnlijk komt dit mede doordat zij geneigd zijn verder vooruit te kijken dan personen met een lagere prestatiedrang.

Om de veronderstelling te toetsen dat het voorkomen van een groot aantal personen met een hoge prestatiedrang in een maatschappij zal leiden tot een snelle economische groei, is het noodzakelijk een maatstaf te vinden voor het voorkomen van dergelijke personen. Dit moet gedaan worden voor historische perioden, omdat het alleen dan mogelijk is een vergelijking te maken met de daarop gevolgde groei. De onderzoekers van Harvard hebben dit gedaan door de literatuur van het land op een dergelijke wijze te analyseren als dit gebruikelijk is met de verhalen van de psychologische tests. Dan blijkt bijv. dat in de Griekse literatuur uit de tijd van Homerus, dus kort voor de economische opbloei van Griekenland, het prestatiemotief dubbel zoveel voorkomt als in de tijd van Aristoteles toen dit land zijn economische neergang naderde. Iets dergelijks zien we in verschillende andere landen. Ook bij primitieve stammen bleek het voorkomen van het prestatiemotief in hun sagen duidelijk samen te hangen met het aantal ondernemers in deze stam.

Vervolgens gingen de onderzoekers na hoe in deze eeuw de samenhang is tussen het aantal personen met hoge prestatiedrang in een bepaald land en de economische groei van dit land. Als maatstaf voor de prestatiedrang namen zij het voorkomen van prestatiemotieven in de verhalen uit de leesboekjes van de lagere school van dat land en als maatstaf voor de economische groei de relatieve groei van de elektriciteitsproduktie per hoofd der bevolking. Deze elektriciteitsproduktie hangt zeer nauw samen met het nationaal inkomen per hoofd, maar heeft enkele onderzoekstechnische voordelen. In 23 landen vertoonde het voorkomen van het prestatiemotief in de kinderverhalen van 1925 een correlatiecoëfficiënt van 0,53 ($p < 0,01$) met de relatieve groei van de elektriciteitsproduktie per hoofd in de periode 1929–1950 en voor 39 landen was tussen de verhalen van 1950 en de groei van de elektriciteitsproduktie in de periode 1952 en 1958 deze coëfficiënt 0,43 ($p < 0,01$). In de kinderverhalen uit de economisch snel groeiende landen wordt vooral veel aandacht geschonken aan het overwinnen van moeilijkheden op de weg naar succes. Het ziet er dus naar uit dat de sociale wetenschappen een weg beginnen te vinden om de economische groei te voorspellen, al is het nog wel zo dat drie-

kwart van de bestaande variaties in economische groei onverklaard moet blijven. Gezien de toegenomen betekenis die men hecht aan economische groei, mogen we verwachten dat het prestatie-motief in de kinderverhalen van 1950 vaker voorkomt dan in die van 1925; dit is inderdaad het geval ($p < 0,05$). In overeenstemming met Romeins' wet van de remmende voorsprong is er ook een tendens dat dit prestatie-motief in de verhaaltjes uit de ontwikkelingslanden vaker voorkomt dan in de ontwikkelde landen ($p < 0,10$). Er zijn wel enkele ontwikkelde landen, zoals Australië en Canada, waar de prestatiedrang vrij hoog lijkt te zijn, maar in veel van deze landen, met name in België, Dene-marken, Zwitserland en Nederland, is dit niet het geval.

In verband met de talloze pogingen om economische groei te bevorderen kan men zich afvragen of dit ook kan geschieden door het aantal goede ondernemers in een land te vergroten door een verhoging van het aantal mensen met een hoge prestatiedrang. Om deze vraag te beantwoorden moeten we eerst onderzoeken welke factoren de prestatiedrang beïnvloeden. Uit het onderzoek blijkt duidelijk dat erfelijke eigenschappen hiervoor niet verantwoordelijk kunnen zijn. Hiervoor verandert het voorkomen van prestatie-motieven in de kinderverhalen of de literatuur van een bepaald land veel te snel. Wel is de opvoeding die kinderen krijgen, van grote betekenis. Als de ouders stimuleren, dat hun kinderen zelfstandig een hoog prestatieniveau bereiken, zullen deze kinderen waarschijnlijk goede ondernemers worden. Het prestatieniveau dat de ouders van hun kinderen verlangen, wordt waarschijnlijk ten dele bepaald door hun geloofsovertuiging en hun ideologie. Zo is het waarschijnlijk dat de opkomst van het Calvinisme in Nederland en Engeland er toe heeft geleid, dat de ouders een hoger prestatieniveau van hun kinderen zijn gaan eisen en daarmee heeft geleid tot een snelle economische groei van deze landen. Iets dergelijks zien we de laatste tijd in Israël en de USSR met de opkomst van een nieuwe ideologie.

In veel landen zien we dat de autoritaire vaders hun kinderen weinig gelegenheid bieden om initiatief te ontplooiën. De emancipatie van de vrouw zou daar de overheersende positie van de vader in het gezin kunnen ondermijnen en daarmee de vorming van goede ondernemers kunnen stimuleren. Zo zal de oplossing van het wereldvoedselvraagstuk ten dele gevonden moeten worden via een verandering van de opvoedingssystemen, die leidt tot een sterke ontwikkeling van de prestatiedrang en daarmee tot de vorming van betere ondernemers.

Daarnaast is het uiteraard van veel betekenis dat de goede ondernemers, die een land heeft, de gelegenheid krijgen om een verantwoordelijke positie te bereiken. In veel ontwikkelingslanden is het bereiken van een dergelijke positie in veel sterkere mate afhankelijk van de juiste connecties en familiebanden dan van de prestaties van de betrokkene. Ook een systeem zoals we dat o.a. in Nederland kennen, waarbij het bijzonder moeilijk is om een ambtenaar die weinig presteert te ontslaan, is uiteraard niet bevorderlijk voor de economische groei van het land.

A. W. van den Ban